RONALD F. FELDSTEIN

ACCENTUL VERBULUI ÎN LIMBA ROMÂNĂ*

1. Cercetări privind accentul verbului în limba română

Lucrarea de față intenționează să propună forme și reguli morfofonemice de bază pentru a explica mecanismul accentuării verbului românesc. Marcarea accentului la formele verbale românești este o chestiune importantă, care pare să necesite revizuiri considerabile. În studiul său cuprinzător asupra morfologiei românești, Guțu Romalo inventariază diversele tipare existente, fără a încerca să stabilească entități morfofonemice unice, care să prezică apariția diferențelor de accentuare (Guțu Romalo 1968, p. 151-159). Paradigmele accentuale indică „accentul rădăcinii", indiferent dacă accentul cade pe prima silabă a rădăcinii (exemplu *cúmpără*) sau pe ultima silabă a rădăcinii (exemplu *deșteáptă*). În mod tradițional, rădăcina și tema verbală sunt imprecis diferențiate, după cum se constată în echivalarea de către Lombard și Gâdei a rădăcinii cu tema (1981, I, p. 38) și în afirmația lui Corlăteanu că sufixul și vocala tematică de după rădăcină fac parte din desinență (1978, p. 168). Augerot formulează regula (1974, p. 48) că la verbul românesc „accentul cade cu regularitate pe silaba penultimă, cu excepția verbelor de tipul lui *face*, unde rădăcina trebuie marcată accentual". Nici aceasta nu rezolvă problema verbelor de tipul lui *cumpăra*, care la timpul prezent pot avea și accent pe antepenultima silabă (exemplu *cúmpără*). Dacă presupunem că atât *face*, cât și *cumpără* vor trebui marcate accentual, este necesar să formulăm reguli pentru comportamentul accentual diferit al acestor cuvinte la forme cum ar fi infinitivul și persoanele 1 și 2 plural (exemplu *fáce*, dar *cumpărá* – la infinitiv), ținând seama de identitatea accentului lor la alte forme, cum ar fi imperfectul (exemplu *făceám* și *cumpărám*).

Deși Rudes (1977 și 1980) prezintă o descriere exactă a accentuării diferitelor clase verbale în română, abordarea sa nu face decât să înregistreze accentul în funcție de conjugările și clasele de forme din gramatica românească tradițională. Dacă cele trei reguli de bază ale accentuării (1977, p. 405, 407-408,

* Versiune românească a comunicării prezentate în limba engleză la Congresul Internațional de Studii Românești, Iași, iulie 1993.

DACOROMANIA serie nouă, I, 1994-1995, Cluj-Napoca, p. 229-249

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

414) sunt transpuse în formatul unei reguli generative, ele nu stabilesc unitățile accentuale de bază și nu oferă prea mult în plus față de descrierile anterioare. Clasa lui *vedea* este tratată drept tip de conjugare diferit de *bate* (numit „clasa-*e*", p. 407), în loc să apară drept consecință a situării diferite a accentului, iar tipul accentual distinct al lui *cumpăra* este atribuit unei trăsături „diacritice" numită „<D>" (p. 405-406). Lucrările lui Rudes nu evidențiază cum pot fi reprezentate diferitele tipare accentuale în termenii unităților morfofonemice de bază. Astfel, Rudes explică diferențele fundamentale dintre tiparul accentual al verbelor *afla*, *cumpăra* și *bate* pe de o parte în termeni de conjugări diferite (*afla* și *bate*); pe de altă parte, acolo unde clasificarea tradițională nu este suficientă pentru a justifica diferența (exemplu *afla* vs. *cumpăra*), este creată o nouă etichetă (non „<D>" vs. „<D>"). Demersul lui Rudes pare a urmări crearea atât de forme morfo-fonemice de bază, cât și de reguli morfofonemice care se referă mai degrabă la vecinătăți fonologice decât morfologice (vezi Kasevič 1986, p. 20, pentru discuție). Dimpotrivă, abordarea noastră pleacă, pe cât posibil, de la ideea unei forme morfofonemice de bază și încearcă să utilizeze cea mai simplă vecinătate pentru a arăta contextul regulilor de derivare a formelor de suprafață. Astfel, cea mai simplă regulă va fi una care poate face referire la vecinătatea fonologică, ceea ce nu exclude recursul la vecinătatea morfologică, acolo unde cea fonologică nu permite nici o generalizare pertinentă, conducând la o simplă enumerare de vecinătăți, bazată pe factori fonologici accidentali[1].

2. Clasificarea accentului verbal în română din perspectiva formelor de suprafață

Înainte de a intra în detalii privind mecanismul subiacent al accentuării verbului românesc, este util să trecem în revistă diversele categorii de accent verbal de suprafață. Aceasta ne va asigura o privire de ansamblu și va demonstra că nu s-au oferit încă explicații satisfăcătoare acestui comportament accentual, aparent capricios.

Punctul de plecare pentru trecerea în revistă îl oferă metodologia generală folosită în clasificarea accentului verbal românesc operată de Lombard (1954,

[1] Ca exemplu de regulă fonologică rău formulată, care este simplă reunire de contexte fără legătură între ele, putem menționa încercarea lui Ruhlen de a considera verbele sigmatice românești drept „condiționate fonologic" (1974, p. 189); în legătură cu acest aspect vezi și Klingebiel (p. 326). Situația opusă, în care un context morfologic ar trebui înlocuit cu unul fonologic, poate fi exemplificată prin recursul lui Rudes la contextul „clasei -*e*" (1977, p. 407) sau la „diacritică" (p. 406); aici, după cum voi arăta detaliat în cele ce urmează, faptul poate fi descris mai economic prin indicarea vocalei accentuate din rădăcină (exemplu *báte* sau *cúmpără*).

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

p. 46-48), chiar dacă, pentru a mări acuratețea clasificării, anumite detalii se impun modificate. Lombard începe prin a enumera patru seturi de forme gramaticale (numite A, B, C și D), care reprezintă patru categorii diferite de comportament accentual. Apoi prezintă patru seturi de tipuri verbale (1, 2, 3 și 4), în funcție de faptul dacă verbele au ceea ce Lombard numește accent pe rădăcină („radical") sau pe terminație („terminaison") la fiecare set de forme gramaticale. Corelarea seturilor de forme gramaticale cu seturile de verbe constituie baza clasificării, iar cele patru tipuri de accent verbal pot fi considerate a fi paradigmele accentuale ale verbului românesc[2]. Primele trei tipuri (reprezentate prin verbele *fura*, *teme*, respectiv *unge*) sunt enumerate în ordinea descrescătoare a formelor paradigmatice care au accent pe terminație, în timp ce a patra clasă accentuală (reprezentată prin verbul *forma*) este înfățișată ca având accent exclusiv pe terminație.

Pentru a adapta clasificarea accentului verbal de suprafață propusă de Lombard la scopurile lucrării de față, aș sugera că sunt necesare o serie de modificări. Cu toate acestea, pentru a determina și identifica exact posibila plasare a accentului, este necesar să încep prin a-mi preciza presupozițiile privind însăși alcătuirea morfemică a verbului românesc. Presupun că orice verb românesc poate fi reprezentat printr-o formă morfofonemică de bază care păstrează unitatea temei. Presupun de asemenea că marea majoritate a desinențelor sunt uniforme la toate verbele. În această concepție, tema verbală românească este alcătuită obligatoriu, în manifestarea ei morfofonemică de bază, din rădăcină plus vocală tematică (*-a*, *-i*[3] sau *-e*). Înainte de anumite desinențe, vocala tematică este suprimată, ea nemanifestându-se, așadar, în fiecare formă de suprafață. Orice formă verbală este alcătuită din temă plus desinență. Deoarece desinența constă minimal dintr-un singur morfem zero (presupun, de pildă, că infinitivul se realizează printr-o desinență zero accentuată), există forme de suprafață cărora le lipsește o desinență manifestă. Pe lângă rădăcină și vocala tematică, tema poate să mai conțină un prefix și/sau un sufix. Prefixul opțional nu pare legat de reprezentarea accentului. Trei sufixe importante, plasate în temă între rădăcină și vocala tematică, au însă importante proprietăți legate de accent. Este interesant că cele trei sufixe sunt în distribuție complementară; fiecare poate apărea numai cu câte una dintre cele trei vocale tematice. Sufixul consonantic *-s-*, a cărui prezență definește clasa așa-numitelor verbe sigmatice, se folosește numai cu un subset al verbelor de temă *-e*, care au

[2] Pentru detalii privind definiția termenului de „paradigmă accentuală", vezi Feldstein (1993, p. 44-9).

[3] Accept presupoziția lui Ruhlen că așa-numita conjugare în *-î* este de fapt un subtip al celei în *-i* (1973a, p. 39), condiționat de un *r* precedent, și că tipul tradițional în *-ea* este un subtip al celei în *-e*, condiționat de accentuarea vocalei tematice *-e* (vezi Ruhlen, 1974, p. 187).

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

o paradigmă accentuală unică. După cum voi demonstra mai detaliat în cele ce urmează, se poate presupune că acest tipar accentual este atribuibil prezenței sufixului *-s-*. Sufixul *-s-* este omis înainte de majoritatea desinențelor, apărând la suprafață numai la perfectul simplu, mai mult ca perfect și formele de participiu, care conțin terminația morfofonemică de bază {ú}. Sufixele *-ez-* și *-esk-* apar cu vocalele tematice *-a*, respectiv *-i*. Aceste sufixe apar numai accentuate și sunt suprimate atunci când accentul cuvântului este situat pe orice altă silabă, după cum observă Agard (1958, p. 46) (exemplu *dictéz*, *citésc*, cu accentul pe sufix; dar *dictáți*, *citíți*, cu accentul pe vocala tematică). În lumina acestor presupoziții, în clasificarea accentului la Lombard trebuie modicate mai multe aspecte:

În primul rând, Lombard (1954, p. 46-8), ca în atâtea alte abordări tradiționale ale problemei, privește sufixele verbale, vocalele tematice și desinențele ca făcând parte, toate, din „terminație", prin contrast cu „rădăcina". Într-o lucrare ulterioară, Lombard afirmă că desinențele se adaugă rădăcinii, implicând că înțelege rădăcina drept echivalentă temei („terminaisons (appelées aussi désinences), ajoutées au radical (appelé aussi thème)" (Lombard și Gâdei 1981, I, p. 38)[4]. Eu am în vedere, dimpotrivă, tema ca non-echivalentă rădăcinii.

Numărul de realizări accentuale de suprafață posibile la formele verbale românești cuprind nu mai puțin de trei poziții accentuale pertinente în temă, plus o asemenea poziție în desinență. Astfel, verbele nesufixate cu rădăcina polisilabică pot avea următoarele poziții ale accentului tematic de suprafață:

1. pe antepenultima silabă a rădăcinii (exemplu *términă*),
2. pe silaba finală a rădăcinii (exemplu *salútă*), sau
3. pe vocala tematică (exemplu *salutá*).

A patra poziție posibilă a accentului, cea desințială, este invariabil pe prima silabă a desinenței. Deoarece eu consider vocala tematică drept ultimul element al temei, aceste patru situări posibile ale accentului pot fi numite: tematic-antepenultimă, tematic-penultimă, tematic-finală și desințială. Patru este numărul maxim de poziții ale accentului, presupunând că rădăcina nesufixată are mai mult de o silabă și că vocala tematică este alta decât *-e*. O rădăcină monosilabică implică mai puține situări posibile ale accentului. Astfel, accentul tematic-antepenultim este mai puțin frecvent decât celelalte trei tipuri, deoarece nu apare la rădăcinile verbale nesufixate monosilabice, la temele sufixate cu *-ez* sau *-esk* și la orice temă în *-e*. Cu alte cuvinte, accentul tematic-antepenultim poate apărea numai la temele nesufixate cu vocalele tematice *-a* (exemplu *términă*) sau *-i* (exemplu *contríbuie*). Se observă că setul de situări

[4] Menționez că am criticat o confuzie similară între accentul pe sufix și cel pe desinență în legătură cu accentul în rusă la Fedjanina (Feldstein 1980, p. 135).

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

posibile ale accentului constituie o secvență de trei silabe la stânga limitei dintre temă și desinență și o silabă la dreapta respectivei limite. Poziția cea mai rară, și probabil cea mai marcată a accentului, cea tematic-antepenultimă, este situată cel mai departe de limita temă–desinență. Astfel, poziția tematic-antepenultimă este singura accentuabilă fără localizare pe o limită morfemică specifică; ea se definește ca fiind o silabă înaintea limitei rădăcină + vocală tematică, pe când accentul tematic-penultim este vecin fie cu vocala tematică, fie cu sufixul *-ez-/-esk-*, iar accentul tematic-final și cel desinențial se află de o parte și de alta a limitei temă–desinență. Pentru o ilustrare a inventarului de poziții posibile ale accentului, cu exemple, vezi tabelul 1.

I. Numărul maxim de situări ale accentului: rădăcini bisilabice, fără sufix, cu vocală tematică *-a*, *-i*.

A. Tematic-antepenultimă: *término* ({término-a+0}), pers. 3 sing. prez.
B. Tematic-penultimă: *salút* ({salut-a+0}), pers. 3 sing. prez.
C. Tematic-finală: *terminați* ({termin-a+t-i}), pers. 2 pl. prez.
D. Desinențială: *terminám* ({termin-a+a-m}), pers. 1 sing. imperf.

II. Numărul nonmaximal de situări ale accentului la orice altă configurație a temei, unde nu poate apărea accentul tematic-antepenultim:

A. Poziții accentuale la rădăcinile nesufixate monosilabice.
1. Tematic-penultimă: *cânt* ({kɨnt-a+0}), pers. 3 sing. prez.
2. Tematic-finală: *cântați* ({kɨnt-a+t-i}), pers. 2 pl. prez.
3. Desinențială: *cântám* ({kɨnt-a+a-m}), pers. 1 sing. imperf.

B. Sufixele *-ez-/-esk-* cu rădăcină mono- sau polisilabică, vocale tematice *-a* sau *-i*.

1. Tematic-penultimă: *exagerează* ({exager-ez-a+0}), pers. 3 sing. prez.
2. Tematic-finală: *exagerați* ({exager-ez-a+t-i}), pers. 2 sing. prez.
3. Desinențială: *exagerám* ({exager-ez-a+a-m}), pers.1 sing imperf.

Tabelul 1. Ilustrare a numărului maximal și nonmaximal de poziții ale accentului după tipurile de temă ale verbului românesc, incluzând și formele ortografice și reprezentarea (morfofonemică) subiacentă.

În consecință, putem alcătui următorul inventar de poziții ale accentului verbal, corespunzător secțiunilor tabelului 1:

A. Rădăcini polisilabice nesufixate, unde 1 = tematic-antepenultimă

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

(exemplu *término*), 2 = tematic-penultimă (exemplu *salút*ă), 3 = tematic-finală (exemplu *terminá*ți) și 4 = desinențială (*terminám*):

RĂDĂCINĂ +	VOCALĂ TEMATICĂ	+	DESINENȚĂ
1 2	3		4

B. Poziții ale accentului la rădăcini monosilabice nesufixate, unde 1 = tematic-penultimă (exemplu *cântă*), 2 = tematic-finală (exemplu *cântáți*), 3 = desinențială (exemplu *cântám*):

RĂDĂCINĂ	+	VOCALĂ TEMATICĂ	+	DESINENȚĂ
1		2		3

C. Sufixele *-ez-/-esk-* cu rădăcină mono- sau polisilabică, vocale tematice *-a* sau *-i*, unde 1=tematic-penultimă: (exemplu *dicteáză*), 2=tematic-finală (exemplu *dictá*) și 3=desinențială (exemplu *dictám*).

RĂDĂCINĂ +	SUFIX +	VOCALĂ TEMATICĂ +	DESINENȚĂ
	1	2	3

Este limpede că nediferențierea conceptelor de rădăcină și temă la Lombard trebuie corectată prin schema de mai sus. În plus, al patrulea set de poziții gramaticale (numit D), trebuie scindat în două subtipuri. Lombard includea în el atât accentul pe vocala tematică, cât și cel pe desinență. Deoarece în schema lui ambele constituie „terminația", el putea păstra ambele poziții ale accentului în interiorul aceluiași tip. Cu toate acestea, având în vedere că un verb oarecare poate prezenta accent pe vocala tematică la unele forme și accent pe desinență la alte forme din setul gramatical D al lui Lombard, cred că o clasificare a accentului verbal de suprafață în română trebuie să scindeze tipul D în două subtipuri, pe care le voi numi D și E. Setul de forme numit D implică o posibilă realizare a accentului pe vocala tematică, dar setul E are invariabil accent desinențial, după cum se poate vedea în tabelul 2.

Deoarece eu separ accentul pe vocala tematică (i.e. tematic-final) de cel desinențial, presupun existența unui accent desinențial la verbe cu tema în *-e* (exemplu *vedea* și *bate*) la categoriile gramaticale pe care le atribui tipului D: participiul, perfectul simplu și mai mult ca perfectul, care au, toate, la suprafață desinența accentuată *ú*. Cu toate acestea, presupun că verbele cu temă în *-a* și *-i* prezintă suprimarea desinenței morfofonemice {ú} la aceste forme, ceea ce are

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

ca rezultat un accent de suprafață pe vocala tematică, reprezentat în tabelul nostru ca accent tematic-final. Aceste distincții nu apar în lucrarea lui Lombard, din cauza nediferențierii între situarea accentului pe vocala tematică și pe desinență.

Mai trebuie observat, de asemenea, că Lombard tratează verbele sufixate cu *-ez-* și *-esk-* drept clasă separată (1954, p. 47), deoarece accentul pe aceste sufixe și pe vocala tematică era considerat echivalent celui desinențial și, ca atare, această clasă reprezenta accentul pe terminație în întreaga paradigmă, fapt care îi conferea statut aparte. Din moment ce eu definesc aceste sufixe mai degrabă ca părți constitutive ale temei decât ale desinenței, accentul pe *-ez-/-esk-* apare drept tematic-penultim, iar această paradigmă accentuală este considerată drept funcțional echivalentă celei a verbelor nesufixate, cum ar fi *cânta* și *saluta*.

Modificările sus-menționate ale schemei lui Lombard ne conduc la o nouă clasificare a configurațiilor accentuale de suprafață la verbul românesc, prezentată în tabelul 2:

A. Prez./conj.: pers. 1/2/3 sg., pers.3 pl. Imper.	B. Prez./conj.: pers. 1/2 pl. Infinitiv	C. Perfect: pers.3 sg.; pers. 1/2/3 pl. Part. trec.	D. Perfect: pers. 1/2 Mai mult ca perf.	E. Imperf. Gerunziu

I. Verbele cu temă în *-a* și *-i*:

A. *cânta, dormi, dicta (-ez-), citi (-esk-)*

TEMATIC-PENULTIM	TEMATIC-FINAL	TEMATIC-FINAL	TEMATIC-FINAL	DESINENȚIAL

B. *termina, contribui*

TEMATIC-ANTE-PENULTIM	TEMATIC-FINAL	TEMATIC-FINAL	TEMATIC-FINAL	DESINENȚIAL

II. Verbele cu temă în *-e*

A. *vedea*

TEMATIC-PENULTIM	TEMATIC-FINAL	DESINENȚIAL	DESINENȚIAL	DESINENȚIAL

B. *bate*

TEMATIC-PENULTIM	TEMATIC-PENULTIM	DESINENȚIAL	DESINENȚIAL	DESINENȚIAL

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

C. *merge* (*-s-*)

TEMATIC-PENULTIM	TEMATIC-PENULTIM	TEMATIC-PENULTIM	TEMATIC-FINAL	DESINENȚIAL

Tabelul 2. Ilustrare a principalelor tipare accentuale ale verbului românesc.

Trebuie să subliniem că tabelul 2 prezintă o schemă a accentului de suprafață la tipurile verbale românești, altfel spus o clasificare a verbului românesc în cinci paradigme accentuale, bazată pe realizările de suprafață. În secțiunea a treia ne vom ocupa de reprezentarea de bază, morfofonemică a acestor fapte de suprafață. Vom arăta că multe dintre formele accentuate sunt marcate accentual zero, într-un mod total diferit de accentul de suprafață. De exemplu, deoarece un element zero accentuat retrage automat accentul pe silaba imediat precedentă, un accent de bază pe un element desinențial zero rezultă la suprafață într-un accent tematic-final. În plus, există o serie de forme de bază pe care este adecvat să le considerăm neaccentuate la nivelul morfofonemic subiacent, și cărora accentul le este atribuit printr-o regulă implicită (*default rule*). În ciuda absenței accentului subiacent, aceste verbe apar în tabelele de mai sus ca având accent de suprafață. În general, proprietățile sistematice ale inventarului de tipare accentuale de suprafață pot părea enigmatice și complexe, până când vom pune în evidență mecanismele subiacente care guvernează comportamentul lor accentual. În cele ce urmează vom discuta mai întâi aceste mecanisme.

3. Baza morfofonemică a accentului verbal în română

În secțiunea de față vom introduce metodologia generală de marcare a accentului verbal la nivelul subiacent. Vom lua în considerare un număr de tipuri accentuale de bază, însă o trecere în revistă cuprinzătoare a tuturor situațiilor poate fi făcută numai corelând-o cu o reevaluare globală a desinențelor verbale în română, deoarece reprezentarea morfofonemică a desinențelor este strâns legată de problema accentului verbal.

Pentru a stabili sistemul accentului verbal în română, ne propunem să marcăm accentual temele verbale de bază și desinențele în așa fel încât din formele verbale accentuate morfofonemic să se poată deriva multiplele lor realizări de suprafață. Vom arăta că asemenea teme morfofonemice de bază apar în trei variante prozodice: nemarcate accentual la nivelul subiacent, având o singură asemenea marcă și având numărul maxim de două mărci. Accentul aplicat formelor subiacent nemarcate poate fi numit accent implicit (*default stress*). Deoarece s-au făcut afirmații contradictorii în ceea ce privește natura accentului verbal implicit în română, vom trece în revistă câteva dintre chestiunile luate în discuție de specialiști.

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

A. Natura accentului implicit la verbul românesc

Garde (1968, p. 97) împarte limbile cu accent tonic în două „mari categorii", în funcție de faptul dacă „determinarea situării accentului" se bazează exclusiv pe „date fonologice" ori pe informație gramaticală. Limbile din prima categorie, numite de obicei „limbi cu accent fix" (p. 98), nu au mărci sau trăsături accentuale pe morfeme individuale. Pe de altă parte, limbile din a doua categorie, numite „limbi cu accent liber" (Garde 1968, p. 98) au morfeme ce posedă „caracteristici accentuale" (p. 110).

Când se descrie accentul acestor două tipuri de limbi, se presupune tacit că paradigma accentuală cea mai frecventă, nemarcată, este cea cu accent fix și că a trata o paradigmă drept fixă este în mod inerent mai simplu și mai economic din punct de vedere lingvistic decât a o trata drept mobilă. În acest sens, să notăm faptul important că un tipar oarecare al accentului de suprafață nu este întotdeauna în mod inechivoc mobil sau fix, deoarece punctul de referință pentru imobilitate este fie accentul pe același morfem, fie accentul pe aceeași silabă, socotindu-le de la inițiala sau finala de cuvânt. Garde aduce exemple din poloneză pentru a ilustra că paradigma accentuală poloneză obișnuită poate fi definită drept fixă numai dacă îi definim accentul ca penultim, fiindcă această caracterizare acoperă toate formele paradigmei accentuale (exemplu *teléfon* N sg., *telefonámi* instrum. pl. etc.). A se observa că această definiție presupune drept cadru de referință cuvântul în întregime, nu tema sau rădăcina. Voi numi un asemenea accent determinat fonologic 'accent implicit' (*default stress*). Spre deosebire de poloneză, rusa este folosită de Garde ca exemplu de limbă în care se poate defini o paradigmă fixă numai dacă imobilitatea este înțeleasă drept acccent constant pe un morfem (exemplu *telefón* N sg., *telefónami* instr. pl., p.138-139). Putem adăuga că accentul cuvintelor rusești care nu au morfeme marcate prozodic (exemplu *gólovu* 'cap', Ac. sg.) este unul fonologic, ca accentul polonez (cf. Garde 1978, p. 373), situație numită „accent récessif s'il n'y a pas de morphème fort".

Aș afirma că, după distincția lui Garde între limbile cu sistem accentual implicit și cele cu sistem accentual nonimplicit, verbul românesc manifestă la timpul prezent paradigme accentuale de trei tipuri de bază. Ele se pot ilustra după cum urmează:

1. Accent fix pe un morfem al rădăcinii la toate formele prezentului (exemplu *báte* pers. 3 sg., *bátești* pers. 2 pl.), în paralel cu exemplele din rusă ale lui Garde cu accentul cuvântului *telefón*. Să presupunem că aceasta este o situație în care accentul este marcat pe morfemul rădăcinii. Forme din afara prezentului pot avea însă accent desinențial (exemplu *bătéam*, pers. 1 sg. și pl., imperfect).

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

2. Accent fix pe vocala imediat precedentă consoanei finale a cuvântului (exemplu *salút* pers. 1 sg., *salútă* pers. 3 sg., *salutáți* pers. 2 pl.). Aceste accente determinate automat par mai asemănătoare exemplelor poloneze ale lui Garde sau formei rusești *gólovu*. Presupun că acesta este un caz de accent implicit care trebuie definit fonologic, fără referire la accentul pe morfeme individuale. Din nou, dacă luăm în considerare forme din afara prezentului, în paradigma globală a unor asemenea verbe se vor observa îndepărtări de la accentul implicit (exemplu *salutá* – infinitiv).

3. O combinație a celor două cazuri de mai sus, în care unele forme dc la prezent (exemplu pers. 3 sg.) se comportă ca și cum morfemul rădăcină poartă accentul (exemplu *términă*), în timp ce altele (pers. 2 pl.) manifestă un accent implicit pe vocala imediat precedentă ultimei consoane a cuvântului (*terminăți*).

Cu alte cuvinte, aceste exemple indică faptul că accentul verbului românesc este determinat de principii interferente ale marcării morfematice a accentului, în combinație cu un accent implicit care accentuează silaba precedentă consoanei finale a cuvântului. Trebuie remarcat că clasificarea lui Garde permite sisteme accentuale hibride tocmai de acest tip (numite limbi „cu accent parțial-liber", p. 139). Garde oferă însă numai greaca modernă și provensala ca exemple de acest tip, încadrând româna ca limbă cu accent liber, alături de italiană și spaniolă (p. 127).

Astfel, accentul implicit reprezintă situarea previzibilă a accentului, în contrast cu accentul imprevizibil, care trebuie marcat pe o anumită vocală. Cum determinăm că o formă trebuie considerată nemarcată accentual și că poziția accentului său trebuie determinată complet printr-o regulă de accent implicit? În cazul cel mai evident de accent implicit, atât tema, cât și desinența verbului au accent previzibil fonologic în toate realizările lor.

Când o formă deviază de la regula implicită, putem presupune că aceasta se datorează faptului că cel puțin unul dintre morfeme, în temă sau în desinență, posedă o marcă accentuală subiacentă. Dat fiind că reprezentarea morfofonemică este definită ca o reprezentare uniformă a unui morfem dat, putem presupune că această marcă prozodică este prezentă în mod uniform chiar și la formele paradigmatice al căror accent coincide întâmplător cu cel implicit. De exemplu, urmând presupunerea noastră că accentul implicit al verbelor românești cade pe vocala imediat anterioară ultimei consoanc a cuvântului, verbele la persoana 3 singular *báte* și *véde* pot fi derivate, ambele, prin regula accentului implicit. Îndată ce luăm în considerare, însă, formele de prezent persoana 1 plural *bátem* și *vedém*, devine evident că numai ultimul din cele două verbe respectă regula accentului implicit și, de aceea, marca accentuală trebuie folosită la tema {bát-e+}, dar nu și la {ved-e+}.

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

B. Definiții ale accentului implicit în română

Se constată anumite diferențe între definițiile date de cercetători accentului implicit în română. Augerot (1974, p. 48) afirmă că: „accentul cade cu regularitate pe penultima silabă, cu excepția verbelor ca *face* și *bate*, ale căror teme trebuie marcate accentual". Această regulă atribuie cu exactitate accentul implicit doar formelor verbale terminate în vocală. De aceea, se pare că formularea de către Augerot a acestei reguli se întemeiază pe supoziția că toate formele verbale din română se termină, la nivel subiacent, în silabe deschise. Multe forme care la suprafață se termină în consoană pot fi considerate a avea un *-u* final la nivel morfofonemic, pe baza faptului că această desinență are realizarea *-u* atunci când este precedată de un grup consonantic alcătuit din oclusivă + lichidă (de exemplu /kɨnt/ se consideră a fi {kɨnt-u} pe baza unor forme verbale ca /aflu/). Totuși, nu este exclus ca structura morfofonemică a unui verb românesc să se termine în consoană. De fapt, Augerot (1974, p. 52) are ezitări dacă să considere că terminația participială este „/t/ sau /tu/", iar în lucrările lui Ruhlen (1973b, p. 106-107) întâlnim o ambivalență similară în privința persoanei 1 plural – *-m* sau *-mu*[5].

Juilland și Edwards (1971, p. 60) arată că accentul atribuit în mod automat apare doar în cazul unei teme neaccentuate și se realizează ca accent „tematic final". Întrucât Juilland și Edwards consideră că forma *cântă* are mai degrabă desinența *-ă* decât o vocală tematică finală urmată de terminația zero, în acest caz „tematic final" înseamnă finala rădăcinii. Pe de altă parte, accentul final de la persoana 1 plural a timpului prezent (exemplu *cântăm*) nu este interpretat ca implicit, ci ca bazic, subiacent al terminației *-ăm*. După cum voi arăta mai detaliat, cred că accentul formelor de persoana 1 și 2 plural este automat în aceeași măsură ca și accentul celorlalte persoane.

Rudes (1977, p. 404) introduce o regulă a accentului implicit în română care permite silabe atât închise, cât și deschise în poziție finală. Întrucât nu îmi propun să exclud total din discuție silabele finale închise, accept regula accentului implicit a lui Rudes, formulată astfel:

$$\text{„}V \rightarrow [+\text{accent}]/___C_1(V)\ \#\text{"}$$

Regula arată că accentul implicit se atribuie silabei care precedă în mod imediat consoana (sau grupul consonantic) tematic(ă) final(ă). Simbolismul lui Rudes permite deja un număr variabil de consoane, fapt care nu influențează regula. În sistemul conjugării românești pe care îl presupun, vocala finală poate

[5] Am explicat sincretismul formelor de persoana 1 singular și plural ale imperfectului, care la suprafață se termină ambele în /-m/ (exemplu *cântám*), prin diferențele de la nivelul morfofonemic, unde singularul are forma {-m}, iar pluralul ar trebui reprezentat ca {-m-u}.

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

fi, de asemenea, alcătuită din mai multe unități vocalice și supusă, în cele din urmă, regulilor de suprimare a vocalelor. Prin urmare, voi modifica puțin această regulă, pentru a admite un număr variabil de consoane, dar și de vocale în poziția finală a cuvântului, după cum urmează:

$$V \rightarrow [+accent]/___C_1(V_1)\,\#$$

Oricum, regula își păstrează și semnificația că accentul cade pe silaba care precedă consoana sau grupul consonantic tematic final.

Prin definiție, atunci când întreaga paradigmă accentuală a unui timp sau a unei categorii verbale date poate fi corect derivată prin aplicarea acestei reguli, vom presupune că nu există mărci accentuale subiacente și că se aplică regula accentului implicit citată mai sus. De exemplu, întregul timp prezent al verbului *cânta* poate fi derivat corect prin aplicarea regulii accentului implicit:

Singular	*Plural*
cấnt	cântắm
cấnți	cântắți
cấntă	cấntă

În cazul unui verb din clasa accentuală *termina*, *cumpăra* etc., accentul coincide cu cel implicit doar la persoana 1 și 2 plural. La celelalte forme, accentul se află cu o silabă la stânga locului unde l-ar situa regula accentului implicit, după cum urmează:

Singular	*Plural*
términ	terminắm
términi	terminắți
términă	términă

Interpretez acest tipar accentual ca rezultând din coexistența a două mărci accentuale – o marcă subiacentă specificată lexical pe prima silabă a rădăcinii {término-} plus accentul implicit regulat atribuit pe baza poziției consoanei tematice finale. În acest caz, problema principală va fi cum să interpretăm forma cu două accente. Dacă vom indica situarea celor două accente, cum am făcut-o pentru formele de mai sus, regula care determină accentul dominant va deveni evidentă. Așa s-a procedat cu formele ce urmează, evidențiindu-se accentul în cele din urmă dominant:

Singular	*Plural*
tḗrmín	tḗrminắm
tḗrmíni	tḗrminắți
tḗrmínă	tḗrmínă

A se observa că atunci când cele două accente subiacente sunt în silabe învecinate (întregul singular și persoana a 3-a plural), primul predomină în formele de suprafață. Pe de altă parte, când cele două accente nu se învecinează, cum se întâmplă la persoanele 1 și 2 plural, predomină al doilea accent. Vom

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

demonstra că regula contiguității accentuale este de importanță majoră în derivarea accentului verbal în română și poate fi formulată după cum urmează[6]:

Când două vocale accentuate se află în silabe contigue, accentul din stânga predomină, iar vocala accentuată din dreapta devine neaccentuată; dimpotrivă, când două vocale accentuate se află în două silabe non-contigue, accentul din dreapta predomină, iar vocala accentuată din stânga devine neaccentuată.

O a treia situație apare la verbul *bate*, unde presupun un accent marcat lexical pe unica silabă a rădăcinii {bát-}. În acest caz, accentul implicit coincide cu accentul subiacent la singular și persoana a 3-a plural. Totuși, la persoanele 1 și 2 plural există două accente învecinate, dintre care predomină primul, după cum am văzut mai sus. Aceasta se poate reprezenta în felul următor:

Singular	*Plural*
bát	bátém
báți	bátéți
báte	bát

Pe lângă aceste tipuri accentuale, există verbe care folosesc sufixele dezvoltate *-esk-* și *-ez-*, care apar doar accentuate (cf. Agard, p.46-47). Dacă admitem că aceste sufixe dezvoltate sunt totdeauna prezente în tema de bază (exemplu {vorb-esk-i+} pentru *vorbi* sau {dikt-ez-a+} pentru *dicta*), formele corecte vor fi produse considerând că temele nu au accent lexical subiacent și că accentul implicit se aplică pur și simplu ca în cazul unui verb fără un asemenea sufix nemarcat accentual, de exemplu *cânta*. Folosind exemplul lui {dikt-ez-a+} și aplicând schimbarea vocalică morfofonemică *e* → *ea* înaintea lui *a*, obținem următoarele forme de prezent:

Singular	*Plural*
dictéz	dict~~é~~ăm (→ dictăm)
dictézi	dict~~é~~áți (→ dictați)
dicteáză	dicteáză

Pe baza exemplelor anterioare, putem spune că timpul prezent în română constă din 3 tipuri accentuale de bază:

1. teme nemarcate, pasibile de accent implicit, cu sau fără sufix dezvoltat (de exemplu *cânta*, *dicta*/{dict-ez-a+}. Vocala tematică poate fi *-a*, *-i* (*dormi*, *vorbi*/ {vorb-esk-i+}) sau *-e* (*vedea*/ {ved-e+}). Când vocala tematică este *-e*, sub

[6] O formă a acestei reguli pentru imperfectul românei a fost introdusă de Augerot (1974, p. 52), care afirmă că „acolo unde o terminație inerent accentuată de imperfect se învecinează cu o temă verbală accentuată, domină accentul cel mai de dreapta". Aceasta a fost aplicată doar la imperfect și nu s-a referit la situațiile de predominanță a accentului cel mai de dreapta și cel mai de stânga întâlnite la alte forme.

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

accent ea se schimbă în *-ea*, ca în forma de infinitiv *vedea*, ceea ce a permis gramaticii tradiționale românești focalizate pe formele de suprafață să considere aceste verbe ca aparținând unei conjugări distincte.

2. teme cu o marcă accentuală subiacentă situată cu două silabe la stânga vocalei tematice ({término-a+}). În acest caz vocala tematică este întotdeauna *-a* sau *-i*.

3. teme cu o marcă accentuală subiacentă situată cu o silabă la stânga lor. În acest caz vocala tematică este întotdeauna *-e* (de exemplu *báte*).

Se observă imediat că tipurile accentuale marcate 2 și 3 se află în distribuție complementară, bazată pe vocalele tematice diferite care pot apărea la aceste două clase diferite de verbe.

Ilustrările de mai sus au demonstrat cum se distribuie accentul la timpul prezent. La prezent nici o desinență nu este marcată accentual morfofonemic, după cum reiese din faptul că regula accentului implicit este suficientă pentru a marca accentul timpului prezent la temele nemarcate, fără să rezulte accent desinențial.

Timpul imperfect folosește morfemul accentuat de imperfect *-á*, urmat de diverse terminații ce reprezintă numărul și persoana.

Accentul desinențial final la persoana a 3-a singular, care nu poate fi derivat prin regula accentului implicit, demonstrează că desinența imperfectului trebuie considerată drept accentuată morfofonemic, ca în paradigma imperfectului verbului *cânta*:

Singular	*Plural*
cânt-á-m	cânt-á-m
cânt-á-i	cânt-á-ți
cânt-á	cânt-á-u

A se observa că accentul implicit nu coincide întotdeauna cu accentul efectiv al paradigmei imperfectului. De exemplu, persoana a 3-a singular are accent desinențial, pe când accentul implicit s-ar fi realizat pe vocala rădăcinii. În unele cazuri, atribuirea unui accent implicit conduce la accentuare incorectă. Această situație poate fi evitată luând în considerare următorul principiu al aplicării implicite:

Accentul implicit trebuie aplicat doar în cazul când porțiunea desinențială a cuvântului (i.e. cea care urmează limita temă–desinență +) nu are o altă marcă accentuală.

Tema de bază {kɨnt-a+} a verbului *cânta* este nemarcată accentual. De aceea, unica marcă accentuală în paradigma timpului imperfect este cea a desinenței accentuate a imperfectului. De fapt, înaintea terminațiilor de imperfect, întreaga temă de bază ar putea fi reprezentată realizând forme ca {kɨnt-a+á-m}, în care primul *a* va fi suprimat în fața unui alt *a*. În acest caz reprezentarea întregii

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

secvențe vocalice dinainte de suprimare nu are importanță pentru derivarea accentului, dar când trebuie calculată contiguitatea sau noncontiguitatea accentului este important ca acest calcul să se bazeze pe prezența vocalelor înainte de suprimare. De aceea, putem afirma că regula contiguității/noncontiguității accentului trebuie plasată anterior regulii suprimării vocalei.

Forma de infinitiv ilustrează un alt caz în care segmentul postradical al cuvântului are accent subiacent și, de aceea, împiedică atribuirea unui accent implicit. Întrucât presupunem că în română desinența infinitivului este un zero accentuat, datorită faptului că vocala finală coincide cu vocala tematică, fiind, totuși, deseori accentuată, se pot demonstra restricții speciale în ce privește elementele zero accentuate. Trebuie menționat faptul că zero nu ocupă o poziție în calculul contiguității simbolurilor accentuale. Pe de altă parte, accentul care se retrage de la zero la silaba precedentă este tratat ca orice alt accent, considerat ca input pentru regula contiguității accentuale. De aceea, este clar că următoarele două reguli se ordonează astfel:

1. Retragerea accentului de pe zerourile accentuate pe silabele precedente și eliminarea zerourilor.

2. Regula contiguității/noncontiguității accentului, în cazul a două mărci accentuale ale cuvântului.

Aceste etape pot fi ilustrate pentru formele de infinitiv ale verbelor *cânta*, *termina* și *bate*, care au structurile morfofonemice {kɨnt-a+ǿ}, {términ-a+ǿ} și {bát-e+ǿ}:

1. Elimină zeroul accentuat și trece accentul pe vocala accentuată.

{kɨnt-a+ǿ}	{términ-a+ǿ}	{bát-e+ǿ} –
kɨnt-á	términ-á	bát-é

2. Aplică regula celor două mărci accentuale contigue sau noncontigue.

kɨnt-á	términ-á	bát-é –
--------	termin-á	bát-e

Este clar că regula accentului implicit nu poate fi aplicată acestor forme (*cântá*, *terminá*, *báte*), întrucât aceasta ar produce un accent incorect în primele două cazuri (*cânta* și *termina*). După cum am afirmat anterior, regula accentului implicit este blocată din cauza accentului subiacent pe vocala desinențială. În consecință, ea trebuie situată înaintea regulii contiguității/noncontiguității accentuale; obținem, așadar, următoarea secvență:

1. Atribuie accent implicit doar dacă nu există o marcă accentuală după limita temă–desinență. De exemplu, nici o formă de infinitiv sau imperfect nu va primi accent implicit, din cauza desinențelor accentuate din ambele

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

paradigme.

2. Retrage accentul de pe elementele zero accentuate.

3. Aplică regula contiguității/noncontiguității.

Accentul lui *cânta* rămâne neschimbat de regula 3, deoarece există un singur accent; *termina* pierde accentul inițial, deoarece cele două accente ale sale nu se învecinează, iar *bate* pierde al doilea accent, deoarece cele două accente sunt contigue.

Examinarea verbelor *cânta*, *termina* și *bate* la prezent, imperfect și infinitiv a arătat că marcarea accentuală a oricărui verb românesc diferă pentru două domenii accentuale primare: în primul rând, porțiunea care include tema și, în al doilea rând, porțiunea desinențială. Fiecare porțiune diferă în ce privește uzul paradigmatic al accentului. Însăși tema morfofonemică de bază poate fi ori marcată, ori nemarcată accentual. Dacă este marcată, vocala tematică poate prezice situarea exactă a mărcii accentuale subiacente; anume, dacă vocala tematică este *-a* sau *-i*, marca accentuală este situată cu două silabe înaintea vocalei tematice (exemplu {términ-a+}, {kontríbui-i+}), dar dacă vocala tematică este *-e*, atunci marca accentuală stă pe vocala imediat precedentă vocalei tematice (exemplu {pre-fák-e+}). Porțiunea postradicală a verbului constă dintr-un sufix dezvoltat opțional urmând imediat după rădăcină (*-ez-*, *-esk-* sau elementul sigmatic *-s-*, care va fi discutat în detaliu mai jos), o vocală tematică obligatorie (*-a*, *-i* sau *-e*)[7] și o porțiune desinențială ce conține segmente pentru timp, număr și persoană[8]. Accentul implicit se aplică dacă toate morfemele desinențiale sunt lipsite de marcă accentuală în momentul respectiv din succesiunea regulilor. Atunci când desinența constă doar în unul sau mai multe zerouri sau vocale, accentul implicit rezultă în accent pe sufixul dezvoltat (*-ez-* sau *-esk-*) sau pe vocala finală a rădăcinii, dacă nu există un asemenea sufix. O desinență consonantică rezultă în accent implicit pe vocala tematică (exemplu *cântáți*).

De aceea, putem afirma că în primul domeniu accentual, al temei, alternativa este existența ori inexistența mărcii accentuale; în al doilea domeniu accentual, al desinenței, alternativa este: marcă accentuală subiacentă ori marcă accentuală implicită. Ca rezultat al interacțiunii acestor două domenii accentuale, orice

[7] După cum am menționat deja, descrierea tradițională a conjugării românești conține încă două vocale tematice: *-î-* (ca și în *cobori*) și *-ea-*, ca în *vedea*, recunoscute aici ca manifestări ale unui *-i-* subiacent după *r* și, respectiv, *e* accentuat subiacent.

[8] Mai târziu va fi prezentată mai detaliat o segmentare a desinenței în părți componente pentru timp, număr și persoană. Nu sunt de acord cu ideea că vocala tematică reprezintă timpul prezent (ca la Belchiță, 1970, p. 174), întrucât recunosc o vocală tematică subiacentă în toate formele verbale, fapt demonstrat prin diftongarea lui *-e-* la imperfect, *băteam*, vocală ce poate fi considerată același morfem *-e-* ca și la timpul prezent *bate(m)*.

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

formă verbală va avea cel puțin o marcă accentuală, deoarece chiar și acolo unde nu există marcă subiacentă va fi atribuit un accent implicit. După cum am arătat mai sus, sunt însă posibile și două mărci accentuale, situație în care se aplică regula contiguității/noncontiguității accentului. Această regulă pare să funcționeze corect fără a fi nevoie să specificăm situații morfologice particulare, cu posibila excepție a cazului rar al persoanei a 3-a singular la perfectul simplu al verbelor sigmatice, de care ne vom ocupa în secțiunea următoare.

4. Accentul la perfectul simplu, mai mult ca perfectul și temele sigmatice

În afara clasei restrânse de teme sigmatice, care se pot considera ca având sufixul dezvoltat *-se-* în forma lor de bază, tiparul accentual al paradigmelor perfectului simplu și mai mult ca perfectului nu prezintă dificultăți pentru sistemul prezentat mai sus. Să cercetăm mai întâi situația celor două timpuri în cazul celor trei marcări accentuale de bază, după care vom examina comportamentul excepțional al verbelor sigmatice.

Presupun că reprezentarea morfofonemică corectă a desinenței perfectului simplu este *-u*. Aceasta se bazează pe faptul că respectiva desinență fie coincide cu vocala tematică (în cazul majorității temelor în *-a*, *-i* sau sigmatica *-s-e*; de exemplu persoana 1 singular *cântái*, *vorbíi*, *puséi*), fie se realizează la suprafață ca *-ú* (în cazul temelor nonsigmatice în *-e* și al celor consonantice, de exemplu *bătúi*, *stătúi*). Astfel, se poate presupune că atunci când vocala tematică finală este concatenată cu desinența perfectului simplu (*-ú*), prima sau ultima este suprimată, urmând principiul general al suprimării care se aplică deseori la succesiuni de două vocale[9]. Desigur, această suprimare are loc după aplicarea regulii contiguității/noncontiguității accentului, discutată mai sus.

Când o temă de bază neaccentuată, ca de exemplu *cânt-a-*, este alăturată terminației perfectului simplu *-ú*, unicul accent al formei cuvântului este cel de pe ultima desinență, întrucît nici una dintre terminațiile de persoană/număr nu are marcă accentuală. În plus, cuvântul nu are accent implicit, datorită faptului că silaba desinențială *-ú* are deja o marcă accentuală subiacentă. Întrucât, în cele din urmă, *-ú* este suprimat după vocala tematică *-a*, accentul se retrage pe vocala tematică, rezultând accentul de suprafață în toate formele paradigmatice ale perfectului simplu, după cum urmează:

[9] Presupun că la limita temă–desinență a verbului românesc se produce în mod regulat suprimarea morfofonemică a uneia dintre vocale dintr-o succesiune VV, cu excepția cazului când a doua vocală este *-á* accentuat, ca la imperfect. În numărul mare de secvențe VV în care al doilea element este *-ú* accentuat sau *-u* neaccentuat, se suprimă prima sau a doua vocală, după un sistem de reguli parțial dependente de faptul dacă a doua vocală reprezintă perfectul simplu, persoana a 3-a plural sau persoana 1.

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

Singular	*Plural*
1. cântái	1. cântárăm
2. cântáși	2. cântárăți
3. cântă	3. cântără

În cazul celor două tipuri de teme marcate accentual, reprezentând verbe ca {término-a-} și {bát-e-}, *-ú* desinențial nu se va învecina niciodată cu vocala accentuată subiacentă a temei, întrucât este totdeauna separat prin vocala tematică (i.e. {término-a+ú-}și {bát-e+ú-}). De aceea, în clasele verbale care păstrează vocala tematică și elimină *-ú* al perfectului simplu (i.e. temele în *a-* și *i-*), accentul retras pe vocala tematică va apărea în toată paradigma perfectului simplu, după cum am ilustrat mai sus în cazul verbului *cânta* (*cântái*, *terminái* etc). În cazul verbelor nonsigmatice cu tema în *e-*, vocala tematică este eliminată, iar *-ú* accentuat se realizează la suprafață în toată paradigma (*bătúi* etc).

Situația mai mult ca perfectului se aseamănă mult cu cea a perfectului simplu, cu excepția faptului că avem de-a face cu două morfeme desinențiale {-ú-se}; prima desinență a acestei secvențe poate fi identificată cu cea a terminației perfectului simplu, iar a doua (*-se-*) semnifică anterioritatea. În fiecare dintre cele trei tipuri de teme obișnuite, accentul se realizează la suprafață pe prima vocală a desinenței complexe de mai mult ca perfect sau pe vocala tematică precedentă, în cazul suprimării primei vocale desinențiale a mai mult ca perfectului, de exemplu *cântásem*, *terminásem*, *bătúsem* etc.

Verbele sigmatice prezintă o situație accentuală deosebită. Probabil că tema morfofonemică de bază este de tipul {pun-se-}, {mer-se-} etc. Consoana presigmatică este suprimată într-un număr foarte restrâns de vecinătăți, care conțin, toate, desinența *ú* (i.e. perfectul simplu, mai mult ca perfectul și participiul trecut), astfel că trebuie să existe o regulă ce impune suprimarea lui *-n-s→s*, atunci când tema verbală este urmată de *u*. În toate celelalte contexte este suprimat *-s-* (i.e. la timpurile prezent și imperfect, la infinitiv și gerunziu). Este semnificativ că atunci când este suprimat *-s-*, rădăcina se comportă ca și cum ar purta o marcă accentuală lexicală: de exemplu *púnem*, *mérgem* etc. Acesta este unicul tip de temă care nu admite variații accentuale, de unde deducem că există o relație între comportamentul accentual și sufixul *-s-* și că transferul accentului înapoi pe vocala rădăcinii este o consecință directă a suprimării lui *-s-*. La nivel morfofonemic, pe *-s-* trebuie situată un fel de marcă accentuală, similară accentului pe morfem zero. Atunci, la eliminarea lui *-s-*, accentul se va retrage pe vocala precedentă.

Cu toate acestea, la formele în care se suprimă nu *-s-*, ci, mai degrabă, consoana presigmatică, apar exemple neobișnuite de comportament morfo-

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

fonemic care, după părerea mea, se pot explica specificând o deplasare înainte a accentului în cazul lui *-s-* nesuprimat. Perfectul simplu al verbelor sigmatice prezintă mari variații de accentuare . Conform afirmațiilor lui Lombard și Gâdei (1981, p. 135), singurul accent absolut stabil se găsește la persoana a 3-a singular[10]. Toate celelalte persoane au accente variabile, după cum urmează:

Singular	*Plural*
mulséi – múlsei	múlserăm – mulsérăm
mulséși – múlseși	múlserăți – mulsérăți
múlse	múlseră – mulséră

Etapele necesare pentru a deriva variantele accentuate pe *é*, pornind de la forma de bază {mulg-ś-e+ú-} a perfectului simplu, sunt următoarele (*-ú* reprezintă forma de bază a desinenței perfectului simplu, așa cum o presupun eu):

1. Suprimarea lui *g* (de exemplu *mulg-ś-e+ú-→ mul-ś-e+ú*).
2. Dezaccentuarea lui *ś* și deplasarea înainte a accentului (exemplu *mul-s-é+ú-*).
3. Dezaccentuarea lui *ú* prin regula contiguității accentului (exemplu *mulsé+u-*).
4. Suprimarea lui *u* neaccentuat urmând după *é* accentuat (*mulsé-*).

Celălalt accent, adică cel inițial în forme ca *múlse*, *púse* etc., poate fi derivat din formele intermediare *mulsé*, *pusé* cu ajutorul regulii care adaptează sonoritatea vocalelor tematice nonînalte accentuate în poziție finală[11]. Astfel, *-á* final accentuat la perfectul simplu rămâne accentuat, dar trece la *-ă* (ca în *cântă*), în timp ce *-é* final accentuat devine neaccentuat, retrăgându-și accentul la silaba precedentă[12]. Astfel, variantele accentuale ale perfectului simplu sigmatic, altele

[10] În mod curios, în paradigma accentuală a verbelor sigmatice la perfectul simplu, Ruhlen (1973b, p. 126) menționează doar accentul pe vocala tematică *e-*. Această paradigmă include nu numai variantele cunoscute *spusérăm*, *spusérăți* și *spuséră*, ci și (sic!) forma *spusé*, pe care nu am întâlnit-o citată în altă parte.

[11] Vezi Juilland și Edwards (1971, p. 67) pentru o afirmație aproape identică („regula care interzice ocurența lui /é/ la finală de cuvânt explică anumite terminații neaccentuate de perfect, al căror accent se deplasează înapoi pe temă – [smúlse] în loc de *[smulsé]"), dar fără presupunerea mea că aceasta se datorează marcării accentuale a lui *-s-*.

[12] A se observa că vocala tematică finală neaccentuată *-i* suportă, de asemenea, o modificare la timpul prezent, care rezultă în terminația de suprafață *-e* a unor verbe ca *dormi*, *veni*. Faptul ține de un tipar ce ridică sonoritatea celor mai slabe vocale în poziție finală (de exemplu *i* înalt neaccentuat), dar scade sonoritatea celor mai puternice vocale (de exemplu vocalele nonînalte accentuate *-é* și *-á*). A se nota că aceasta se aplică doar la vocalele tematice din finala temei la formele conjugate. Astfel, nu este afectat nici imperfectul (*cântá*), întrucât vocala sa finală este desinențială, nu tematică, și nici infinitivele.

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

decât cele cu accentul pe vocala tematică *-e*, pot fi considerate ca fiind influențate de forma nemarcată a persoanei a 3-a singular.

5. Concluzii

Lucrarea de față a demonstrat că o mare parte din complexitatea de suprafață a verbului românesc poate fi redusă la trei tipuri morfofonemice de bază, corespunzând temelor neaccentuate, temelor accentuate polisilabice și temelor accentuate monosilabice. Practic, orice interacțiune accentuală dintre temă și terminație poate fi redusă la problema dacă tema de bază și desinențele afixate au accent subiacent sau nu și dacă apare un accent implicit. Dacă se iau în considerare accentul de bază și cel implicit, rezultă două posibilități: fie o singură silabă accentuată, fie două. În cel de-al doilea caz am încercat să demonstrez că un principiu de contiguitate/noncontiguitate accentuală determină care dintre cele două accente va fi tratat ca dominant și se va realiza, în cele din urmă, la suprafață. Cu precizarea că sufixul sigmatic *-s-* trebuie să poarte o marcă accentuală, regula contiguității pare să fie validă, explicând corect variația accentuală în conjugarea verbului românesc.

BIBLIOGRAFIE

Agard 1958 = Frederick B. Agard, *Structural Sketch of Rumanian*, în „Language", 34, nr. 3 (partea a doua) (= Supliment: *Language Monograph* no. 26).

Augerot 1974 = James E. Augerot, *The Conjugation of the Rumanian Verb*, în „Slavic and East European Journal", 18, nr. 1, p. 47-55.

Belchiță 1970 = Anca Belchiță, *Flexiunea verbală în gramatica transformațională a limbii române*, în SCL, XXI, nr. 2, p. 171-203.

Corlăteanu 1978 = N. G. Corlăteanu, *Fonetica limbii moldovenești literare contemporane*, Chișinău, Editura Lumina.

Feldstein 1980 = Ronald F. Feldstein, *On the Definition of Russian Stress Paradigms*, în „General Linguistics", 20, nr. 3, p. 123-139.

Feldstein 1993 = Ronald F. Feldstein, *The nature and use of the accentual paradigm as applied to russian*, în „Journal of Slavic Linguistic", I, nr.1, p. 44-60.

Garde 1968 = Paul Garde, *L'accent*, Paris, Presses Universitaires de France.

Garde 1978 = Paul Garde, *Histoire de l'accentuation slave*, Paris, Institut d'Etudes Slaves.

Guțu Romalo 1968 = Valeria Guțu Romalo, *Morfologia structurală a limbii române*, București, Editura Academiei.

Juilland–Edwards 1971 = Alphonse Juilland and P. M. H. Edwards, *The Rumanian Verb System*, The Hague, Mouton.

Kasevič 1986 = V. B. Kasevič, *Morfonologija*, Leningrad, Izdatel'stvo Leningradskogo Universiteta.

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)

Klingebiel 1986 = Katheryn Klingebiel, *Review Article: Transformational vs. Structural Morphology, with an Excursus on Compounding,* în „Romance Philology", XXXVIII, nr. 3, p. 323-335.

Lombard 1954-1955 = Alf Lombard, *Le verbe roumain: étude morphologique,* vol. I-II, Lund, C.W.K. Gleerup.

Lombard–Gâdei 1981 = Alf Lombard și Constantin Gâdei, *Dictionnaire morphologique de la langue roumain,* Lund–București, The New Society of Letters–Editura Academiei.

Rudes 1977 = Blair A. Rudes, *The History and Function of Stress in the Romanian Verb System,* I, în RRL, XXII, nr. 4, p. 403-415.

Rudes 1980 = Blair A. Rudes, *The Functional Development of the Verbal Suffix +esc+ in Romance,* în *Historical Morphology (= Trends in Linguistics: Studies and Monographs, 17),* ed. de Jacek Fisiak (The Hague: Mouton), p. 327-348.

Ruhlen 1973a = Merritt Ruhlen, *On the Importance of Minor Rules in a Description of the Rumanian Verb,* în „Romance Philology", XXVII, nr. 1, p. 37-45.

Ruhlen 1973b = Merritt Ruhlen, *Rumanian Phonology.* Teză de doctorat nepublicată, Stanford University.

Ruhlen 1974 = Merritt Ruhlen, *Two Rival Approaches to Rumanian Grammar: Classical Structuralism vs. Transformational Analysis,* în „Romance Philology", XXVIII, nr. 2, p. 178-190.

(În românește de Emma Tămâianu și Lolita Zagaevschi)

Departamentul de limbi și literaturi slave
BH 502 Universitatea Indiana
Bloomington, Indiana, U.S.A. 47405

BDD-A1950 © 1994-1995 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:35 UTC)